

KRZYSZTOF KORZENIEWSKI

# IRAK

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna



**KRZYSZTOF KORZENIEWSKI**

# **IRAK**

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna



Wydawnictwo Akademickie DIALOG

Redakcja i korekta:

Joanna Gil-Siemńska

Projekt okładki:

Kinga Walter

Skład i łamanie:

Ewa Ćmielak

Na okładce: Camp Babilon, wrzesień 2003. W tle pałac Saddama Husajna zbudowany na usypanym obok ruin Babilonu wzgórzu.

Dziękujemy Andrzejowi Żakowi z Polskiego Radia za udostępnienie zdjęć wykorzystanych na okładce i wewnątrz książki.

Dziękujemy Andrzejowi Żakowi z Polskiego Radia za udostępnienie zdjęć wykorzystanych na okładce i wewnątrz książki.

© Copyright by Wydawnictwo Akademickie DIALOG Wersja elektroniczna

© Copyright by Krzysztof Korzeniewski

ISBN epub 978-83-8002-538-7

ISBN mobi 978-83-8002-542-4

Wydanie elektroniczne, Warszawa 2016

Wydawnictwo Akademickie DIALOG

00-112 Warszawa,

ul. Bagno 3/218 tel/fax 620 87 03

e-mail: [redakcja@wydawnictwodialog.pl](mailto:redakcja@wydawnictwodialog.pl)

<http://www.wydawnictwodialog.pl>

# Spis treści

## WSTĘP

## ROZDZIAŁ 1. DZIEJE IRAKU

### Czasy starożytne

Okres sumeryjski

Okres staro- i średniobabiloński

Okres asyryjski

Okres nowobabiloński (Chaldea)

Okres perski

### Czasy średniowieczne

Okres narodzin kalifatu arabsko-muzułmańskiego

Okres panowania Omajjadów

Okres panowania Abbasydów

Okres panowania mongolskiego

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

Okres panowania osmańskiego

### Czasy nowożytne

Okres I wojny światowej i międzywojenny

Okres II wojny światowej i powojenny

### Czasy współczesne

## ROZDZIAŁ 2. GENEZA KONFLIKTU IRACKIEGO

Problem kurdyjski

## ROZDZIAŁ 3. ISLAM — PODSTAWOWE POJĘCIA

Pięć podstawowych przykazań islamu (muzułmańskie dogmaty wiary)

Allah (koncepcja Boga w islamie)

Mahomet (Muhammad)

Koran

Sunna

Pięć filarów wiary (podstawowe obowiązki muzułmanina)

Odłamy religijne w islamie

Dżihad

Kalendarz muzułmański

Święta w islamie

Zwyczaje w kulturze arabsko-muzułmańskiej w Iraku

#### ROZDZIAŁ 4. IRAK - WIADOMOŚCI OGÓLNE

Geografia i klimat

Środowisko naturalne

Gospodarka (bogactwa naturalne, rolnictwo)

Podział administracyjny kraju

Struktura demograficzna, etniczna i wyznaniowa ludności

Atrakcje turystyczne Iraku

Kuchnia iracka

#### ROZDZIAŁ 5. EPIDEMIOLOGIA CHOROÓB WYSTĘPUJĄCYCH

W IRAKU

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

#### ROZDZIAŁ 6. CZYNNIKI RYZYKA W KLIMACIE,

GORĄCYM, W STREFIE DZIAŁAŃ WOJENNYCH

#### ROZDZIAŁ 7. PROFILAKTYKA CHOROÓB I URAZÓW W KLIMACIE

GORĄCYM W STREFIE DZIAŁAŃ WOJENNYCH

#### ROZDZIAŁ 8. SŁOWNICZEK TERMINÓW ORIENTALNYCH

#### BIBLIOGRAFIA

Część dotycząca świata arabsko-muzułmańskiego (rozdziały 1-4  
i słowniczek terminów orientalnych)

Część medyczna (rozdziały 5-7)

#### ANEKS

Załącznik nr 1

Załącznik nr 2

Załącznik nr 3

Załącznik nr 4

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

## **O AUTORZE**

Dr n. med. Krzysztof Korzeniewski jest pracownikiem naukowym Zakładu Medycyny Morskiej i Tropikalnej Wojskowego Instytutu Medycznego z siedzibą w Gdyni-Oksywiu. Zajmuje się zagadnieniami osłony sanitarno-higienicznej i przeciwepidemicznej uczestników misji pokojowych organizacji międzynarodowych oraz epidemiologia chorób i urazów występujących w odmiennych warunkach środowiskowych ze szczególnym uwzględnieniem strefy klimatu gorącego. W latach 1999-2000 i 2001-2002 brał udział w misjach pokojowych ONZ na Bliskim Wschodzie, gdzie pełnił obowiązki na stanowisku Medical Officer i Humanitarian Officer. Jest specjalista w dziedzinie medycyny morskiej i tropikalnej, epidemiologii oraz dermatologii i wenerologii.

**Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna**





Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

## WSTĘP

Wydarzenia z 11 września 2001 r. doprowadziły do zasadniczych zmian na mapie politycznej świata. Era zimnej wojny, trwającej na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci, została zastąpiona przez wojnę wypowiedzianą przez Stany Zjednoczone i jej koalicjantów państwom tzw. osi zła. Kryterium przynależności do grupy tych państw jest działalność terrorystyczna we własnym kraju i na arenie międzynarodowej oraz produkcja lub przechowywanie broni masowego rażenia, mogącej stać się narzędziem do realizacji politycznych lub militarnych celów.



Po interwencji zbrojnej USA w Afganistanie, gdzie doszło do likwidacji wyznaniowego państwa talibów oraz próby rozbicia organizacji terrorystycznej Al-Kaida, przyszła kolej na reżim Saddama Husajna w Iraku. Państwo będące kolebką ludzkiej cywilizacji, posiadające fascynującą historię i kulturę, państwo zasobne w surowce naturalne, mające jedne z największych pokładów ropy naftowej na świecie, w ciągu ostatnich dwudziestu lat zostało obrócone w ruinę gospodarczą i stało się zagrożeniem dla pokoju.

Błyskawiczna interwencja zbrojna Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii w marcu i kwietniu 2003 r. doprowadziła do upadku totalitarnego państwa Saddama Husajna. Jak się szybko okazało, obalenie dyktatury nie było wielkim problemem. Kłopoty zaczęły się dopiero po zajęciu Iraku przez Amerykanów i ich sojuszników. Są to głównie trudności z zaprowadzeniem porządku i utrzymaniem spokoju wśród społeczności irackiej. Codziennie wybuchają lokalne zamieszki, w potyczkach ze zwolennikami upadłego reżimu giną żołnierze sił stabilizacyjnych, którzy przez coraz większe rzesze Irakijczyków są postrzegani jako okupanci, a nie wyzwolicieli. Głód i katastrofalny stan sanitarno-higieniczny są głównymi przyczynami szerzenia się chorób. Narastają konflikty wewnętrzne między większością szyicką a będącą jeszcze niedawno u władzy mniejszością sunnicką, budzą się nadzieje na utworzenie niepodległego państwa kurdyjskiego.

W przywracaniu ładu i porządku w tej części świata biorą również udział Polacy. Nasz kraj po jednoznacznym opowiedzeniu się po stronie koalicji antyterrorystycznej stał się, mimo niewielkiego potencjału gospodarczego i militarnego, jednym z głównych sojuszników USA. Polska otrzymała zadanie utrzymania jednej z czterech stref stabilizacyjnych w Iraku. Tworzenie struktur misji pokojowej na

Bliskim Wschodzie nie jest dla polskich żołnierzy pierwszym tego typu zadaniem. Na przestrzeni ostatnich niespełna trzydziestu lat Polskie Kontyngenty Wojskowe były formowane w Egipcie, Libanie i Syrii. Do dnia dzisiejszego nasze pododdziały logistyczne i operacyjne pełnią służbę w UNIFIL (Liban) i UNDOF (Wzgórza Golan). Nigdy jednak Polskie Siły Zbrojne od czasów drugiej wojny światowej nie wystawiały tak dużego kontyngentu (2400 żołnierzy) poza granicami kraju. Jest to niezwykle trudne wyzwanie, które wymaga pełnego zaangażowania naszego wojska i polityków.

Świat arabski, jego historia, kultura i życie codzienne są całkowicie obce nam, Europejczykom. Zrozumienie podstawowych różnic dzielących nasze światy, szacunek dla innych zachowań i obyczajów, mentalne przygotowanie się na kontakt z nową rzeczywistością są kluczem do sukcesu dla wyjeżdżających na Bliski Wschód. Jeśli będziemy zachowywać się jak goście, swoim taktem i delikatnością umiejętnie dostosujemy się do nowych warunków i zaistniałej w Iraku sytuacji, mamy duże szanse, aby stopniowo zyskiwać zaufanie i życzliwość miejscowej społeczności.

Im szybciej zrozumiemy podstawowe zasady zachowań w kontaktach z kulturą islamu, nauczymy się podstawowych wiadomości na temat historii, religii, geografii, języka oraz zagrożeń środowiskowych mających wpływ na zachorowalność w strefie klimatu gorącego, tym prędzej opanujemy umiejętność swobodnego poruszania się po obcym dla nas regionie świata.

Niniejszy informator zawiera skondensowaną wiedzę na temat Iraku, niezbędną zwłaszcza dla tych, którzy po raz pierwszy udają się w rejon Bliskiego Wschodu. Wiadomości w nim zawarte są również,

a może przede wszystkim, ważne dla tych, którym przez wiele miesięcy przyjdzie żyć na terenie obcego państwa, z dala od domu rodzinnego.



Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna



# ROZDZIAŁ 1

## DZIEJE IRAKU

Etymologia słowa „Irak” jest wieloznaczna i różnie była interpretowana na przestrzeni kilku tysiącleci. „Irak” w języku sumeryjskim oznaczał strefę przejściową pomiędzy terenami górskimi i pustynnymi. W języku akadyjskim z kolei oznaczał kraj nasłoneczniony, kraj słońca. Geografowie arabscy terminem „irak” określali urodzajne tereny (czarnoziemy) między Tygrysem i Eufratem. Według Al-Masudiego (X w.) nazwa „irak” pochodziła od określenia *araki ad-dilu* lub *araki al-kirba*, czyli żuraw studzienny. Al-Firuzabadi (XIV/XV w.) mianem Al-Irak określał krainę rozciągającą się od Abadanu po Mosul i od Al-Kadisijji po Hulwan, która została tak nazwana ze względu na brzegi Tygrysu i Eufratu, porośnięte palmami i innymi drzewami. We wczesnych wiekach islamu terminem Al-Irakani (dwa Iraki) określane były miasta Al-Basra i Al-Kufa.

Nazwa kraju — Irak, pojawiła się oficjalnie po raz pierwszy w 1919 r. i określała osmańskie wilajety Al-Basry, Bagdadu i Mosulu okupowane w tym czasie przez Anglików. Terytorium dzisiejszego Iraku, obejmujące obszary w dolinie Tygrysu i Eufratu, nazywane Mezopotamią (z greckiego Międzyrzecze) należy do najstarszych ośrodków cywilizacji na świecie. Sami Irakijczycy są głęboko przeświadczeni o tym, że na terenach przez nich zamieszkiwanych rozpoczęła się historia ludzkiej cywilizacji.

## Czasy starożytne

### Okres sumeryjski

Pierwsze osady rolnicze zaczęły powstawać na obszarze Mezopotamii około 7000-6000 r. p.n.e. Ich rozwój był związany przede wszystkim z wprowadzeniem pierwszych systemów irygacyjnych, wykorzystujących wody rzek spływających z gór.

Około 3300 r. p.n.e. w dolnym biegu Tygrysu i Eufratu, w południowej Mezopotamii, wykształciła się pierwsza wysoko rozwinięta kultura, którą stworzyli Sumerowie, lud pochodzący prawdopodobnie z Tybetu lub Indii.

Państwo sumeryjskie składało się z dwunastu miast-państw, m.in. Ur, Unik, Eridu, Lagasz, Umma, Nippur, Larsa, Kisz. Miasta te rywalizowały między sobą o prymat w regionie i chociaż nie tworzyły jedności pod względem politycznym, łączyła je wspólnota kulturowa. Największym było Unik, które około 2700 r. p.n.e. miało już 50 tysięcy mieszkańców. W tym czasie władał nim mityczny Gilgamesz, o którego nadludzkich wyczynach opowiada epos z około 2000 r. p.n.e., należący do dziedzictwa literatury światowej. Do najbardziej znanych późniejszym cywilizacjom należało miasto-państwo Ur, wymieniane w Starym Testamencie jako miasto rodzinne Abrahama.

Pod koniec IV tysiąclecia p.n.e. cywilizacja sumeryjska stworzyła pierwszy system pisowni, zwany pismem klinowym, które przez wiele wieków służyło do zapisu dźwięków i pojęć w językach używanych w tym regionie, takich jak akadyjski i babiloński. Sumerom zawdzięczamy również wynalezienie koła jako środka transportu, koła garncarskiego oraz sposób liczenia w systemie sześćdziesiątnym, będący podstawą obowiązujących do dziś miar czasu i kątów. Sumerowie nauczyli się wyrabiać paloną cegłę, wytapiać brąz (stop

cynku i miedzi), stosować zaawansowane metody irygacyjne. Mimo istniejącego wówczas systemu nawadniania i osuszania ludność Mezopotamii była narażona na powodzie o katastrofalnych rozmiarach. Jedną z nich, z połowy III tysiąclecia p.n.e., była opisywana w różnych poematach jako potop zesłany przez bogów dla unicestwienia ludzi. Według mitologii sumeryjskiej bogowie nieba — An, ziemi — Ki, powietrza — Enlil i wody — Enki stworzyli świat, z gliny stworzyli również człowieka. Gdy zobaczyli, że człowiek jest zły i niewdzięczny, postanowili zniszczyć rodzaj ludzki przez potop. Bóg wody — Enki nakłonił dobrego człowieka o imieniu Utnapisztim, by zbudował statek — arkę o kształcie sześcianu i dał w nim schronienie swojej rodzinie oraz różnym gatunkom zwierząt. Gdy fale wód opadły, Utnapisztim doprosił się łaski u bogów, a ci uczynili go nieśmiertelnym. Historię potopu opisuje sumeryjski poemat znaleziony przez archeologów w mieście Endu w Iraku, wcześniejszy o 1500 lat od biblijnej historii Noego.

W połowie III tysiąclecia p.n.e. na tereny Mezopotamii z Półwyspu Arabskiego i Syrii zaczęły napływać plemiona i ludy semickie. Wśród nich największą siłę militarną stanowili Akadyjczycy. Około 2340 r. p.n.e. większość sumeryjskich miast-państw została podbita przez Sargona I Wielkiego, który na zjednoczonych ziemiach Międzyrzecza stworzył pierwszy organizm państwowy — królestwo Akad, obejmujące oprócz Sumeru także dzisiejszą Syrię, Liban, Cypr, Azję Mniejszą oraz Elan (obecnie środkowy Iran). Sargon założył stolicę w miejscowości o tej samej nazwie, co całe imperium — Akad, która wkrótce stała się największym miastem ówczesnego świata. Dotychczas archeolodzy nie znaleźli pozostałości stolicy akadyjskiego królestwa (miasto znajdowało się prawdopodobnie w pobliżu zbudowanego później Babilonu).



Ekspansywną politykę Sargona kontynuowali jego następcy, tytułujący się „panami czterech stron świata”. Potęga Akadu oparta była na silnej władzy centralnej i doskonale wyćwiczonej armii (funkcjonowało stałe wojsko zawodowe). Kultura Akadyjczyków stanowiła syntezę wysoko rozwiniętej cywilizacji sumeryjskiej z półbarbarzyńską kulturą ludów semickich. Na początku XXII w. p.n.e. ciągłe ataki buntujących się Elamitów, a także najazdy plemion górskich Gutejów, doprowadziły do upadku imperium Akadu.

Po kolejnych latach chaosu powstało nowe państwo Sumeru ze stolicą w Ur (około 2110 r. p.n.e.), które największy rozkwit osiągnęło za czasów III dynastii. Zaznaczył się wówczas dalszy postęp w rolnictwie dzięki rozszerzaniu obszarów nawadnianych. Król Nammu wydał najstarszy kodeks prawny. Rozwijała się literatura i sztuka. Z okresu tego pochodzą liczne zigguraty, wysokie na kilkanaście metrów tarasowe budowle w kształcie piramid, na szczycie których wznoszono małe świątynie. Najlepiej zachowany ziggurat, poświęcony bogowi księżyca, Nannie, pochodzący z około 2100 r. p.n.e., znajduje się do dzisiaj w Ur. Państwo to istniało tylko około 100 lat. Zostało zniszczone przez Elamitów i Amorytów (Semici przybyli z Półwyspu Arabskiego). Sumerowie nigdy już nie odzyskali dawnego znaczenia i stopniowo zostali wchłonięci przez ludy semickie. Za potomków Sumerów uznają się Madanowie (Arabowie Błotni lub Nawodni, zwani potocznie Arabami z bagien), zamieszkujący mokradła w delcie Tygrysu i Eufratu.

### **Okres staro- i średniobabiloński**

Po upadku Ur nastąpił okres rywalizacji między pozostałymi miastami Sumeru. W wielu z nich dominowali Semici. Początkowo



najsilniejszym miastem było Isin, którego siły zbrojne wypędziły Elamitów z Ur. Pod koniec XX w. p.n.e. na czoło wysunęła się Larsa, której potęga została zniszczona przez nowe mocarstwo Międzyrzecza — Babilonię, założoną przez semickich Amorytów (tzw. państwo starobabilońskie). Babilonia stała się historycznym i kulturowym kontynuatorem Sumeru i Akadu. Swoją potęgę zawdzięczała jednolitemu, scentralizowanemu aparatowi administracyjnemu oraz systemowi prawnemu, zbudowanemu przez najwybitniejszego króla babilońskiego — Hammurabiego (około 1792-1750 r. p.n.e.). Kodeks Hammurabiego oparty był na zasadzie odwetu na przestępcy — „oko za oko, ząb za ząb” (zapis ten powtórzono dosłownie w Starym Testamencie). Państwo obejmowało swoim zasięgiem całą Mezopotamię i dochodziło aż do Morza Śródziemnego. Jego stolicą stał się Babilon, będący centrum kultu boga Marduka. Słynną budowlą, wznoszoną przez stulecia w Babilonie była wieża Etemenanki w świątyni Marduka. Do tego zigguratu odnosi się opisana w Biblii (Księga Rodzaju) Wieża Babel, w której miał nastąpić cud pomieszania języków.

Po śmierci Hammurabiego nastąpił okres walk wewnętrznych i najazdów obcych plemion, który zapoczątkował stopniowy upadek królestwa. Około 1600 r. p.n.e. Hetyci (przybysze z terenów Azji Mniejszej) złupili i zniszczyli stolicę kraju. Kres suwerenności państwa położyli ostatecznie Kasyci (plemiona z Kaukazu), którzy narzucając swoją władzę, przejęli babilońską kulturę i język. Osiedlając w środkowej części Mezopotamii stworzyli dynastię kasycką (okres tzw. państwa średniobabilońskiego), ze stolicą w Durkurigalzu (obecnie Akarkuf). Północne obszary dzisiejszego Iraku opanowały z kolei inne plemiona kaukaskie — Husyci, którzy utworzyli własne

państwo Mitanni. Babilonia straciła dawne znaczenie polityczne, ale utrzymywała szerokie kontakty handlowe. Toczyła stałe wojny z rosnącą w siłę Asyrią i Elamem. W XII w. p.n.e. poniosła ostateczną klęskę.

### **Okres asyryjski**

Asyria, państwo semickie w północnej części Mezopotamii, przez setki lat była zacofaną cywilizacyjnie prowincją w stosunku do Babilonii, swojego sąsiada z południa. Pierwsze państwo asyryjskie (okres staroasyryjski) ze stolicą w Aszur, istniało jeszcze przed panowaniem króla babilońskiego Hammurabiego, przez którego zresztą zostało podbite. Jednak powoli i konsekwentnie Asyryjczycy, będący doskonałymi i bezwzględными wojownikami, zaczęli budować nowe państwo, które podporządkowało sobie Mitanni, rozbiło imperium Hetytów, stopniowo rozszerzając swoje posiadłości ku południowi. Status potęgi uzyskało w latach 1115-1077 p.n.e. za panowania Tiglatpilcsara I (okres średnioasyryjski), który podbił Babilonię, północną Syrię, Fenicję i Cypr. W XI w. p.n.e. nastąpiły wyniszczające wojny Asyryjczyków z Aramejczykami, ludem semickim przybyłym z terenów Syrii (część z nich była zwana Chaldejczykami). Aramejczycy założyli swoje państwo w dorzeczu środkowego Eufratu i w północnej Syrii. W toku dalszych podbojów zajęli górną Mezopotamię i Babilonię, zakładając wiele małych, niezależnych państweczek. Asyria znacznie ograniczona terytorialnie (obszary nad Tygrysem) straciła swoje dawne znaczenie.

Odrodzenie Asyrii nastąpiło w X w. p.n.e. Podboje Asyryjczyków doprowadziły do podporządkowania sobie nie tylko całej Mezopotamii, lecz również dużych obszarów na zachodzie (tereny dzisiejszej Syrii

i Turcji). Wzrost potęgi zaznaczył się zwłaszcza za panowania Assurbanipala II (okres państwa nowoasyryjskiego). Jego syn, Salmanazar III został królem Babilonii, uzależnił od siebie kraje Lewantu (Tyr, Sydon) oraz Palestynę. Od połowy VIII w. p.n.e. nastąpiły nowe podboje Asyryjczyków (Tiglatpilesar III i jego następcy), które doprowadziły do powstania największego imperium, jakie istniało w ówczesnym świecie.

Swoim imperium Asyryjczycy zarządzili bardzo surowo, deportując i mordując buntowników. Wiele miast zostało zniszczonych, wśród nich Babilon. Dla dodania sobie splendoru władcy budowali coraz to nowe stolice. Najpierw był nią Aszur (Assur), od którego państwo otrzymało nazwę, potem Nimrud, Chorsabad i w końcu Niniwa. Rękami niewolników i na koszt podbitej ludności zbudowano liczne świątynie i pałace, które ozdabiano rzeźbami skrzydlatych byków Lamassu —  
**Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna**  
strażników bram.

W ogromnym państwie, rozciągającym się od Zatoki Perskiej do Morza Śródziemnego wybuchały coraz częściej bunty wśród podbitych narodów. Wkrótce po śmierci ostatniego z wielkich monarchów Asyrii — Assurbanipala (669-629 r. p.n.e.) budowane przez ponad 200 lat mocarstwo zaczęło się rozpadać.

### **Okres nowobabiloński (Chaldea)**

W latach 626-605 p.n.e. Babilonia zrzuciła ostatecznie jarzmo asyryjskie. Powstało państwo nowobabilońskie rządzone było w tym czasie przez chaldejskiego króla Nabopalasara, który wspólnie z królem Medów (plemieniem zamieszkującym dzisiejszy północno-zachodni Iran) najechał Asyrię i zdobył w 612 r. p.n.e. jej ostatnią stolicę — Niniwę. Za najwybitniejszego władcę Babilonii, nazywanej

wówczas Chaldea, uznawany jest Nabuchodonozor II (605-562 r. p.n.e.). Państwo chaldejskie, zwane tak od semickiego plemienia Chaldeczyków, które w początkach I tysiąclecia p.n.e. pojawiło się w Mezopotamii, za jego panowania stało się potężnym mocarstwem. Nabuchodonozor II opanował Palestynę (w 586 r. p.n.e. zdobył i zburzył Jerozolimę, m.in. świątynię Salomona, uprowadzając ludność do Babilonii — był to początek tzw. niewoli babilońskiej Żydów, która trwała do upadku Chaldei), uzyskał zwierzchnictwo nad Fenicją i Syrią. Stolica państwa, Babilon, stała się ważnym ośrodkiem handlu w Azji.

Państwo nowobabilońskie przetrwało zaledwie sto lat. Z tego okresu pochodzi większość starożytnych zabytków, jakie zachowały się do dnia dzisiejszego. Kres istnieniu państwa chaldejskiego położyła nowa potęga na Bliskim i Środkowym Wschodzie — Persja, której król Cyrrus II Wielki w 538 r. p.n.e. pokonał ostatniego króla babilońskiego Baltazara, znanego z legendarnej uczty, wydanej tuż przed upadkiem Babilonu, podczas której tajemnicza ręka miała napisać na ścianie pałacu słowa mane, tekel, fares (policzono, zważono, rozproszono), co miało być przepowiednią upadku Babilonu. Chaldea została włączona do monarchii perskiej, podzielonej na dystrykty zwane satrapiami.

### **Okres perski**

Przez prawie dwa stulecia Mezopotamia była drugorzędną prowincją imperium perskiego, które rozciągało się od Pendżabu na wschodzie po Egipt na zachodzie i Turkmenistan na północy. W czasach tych stosunkowo spokojnie rozwijały się zarówno społeczeństwo, jak i gospodarka. Perska dynastia Achemenidów troszczyła się o rolnictwo, nawadnianie i rozbudowę sieci dróg. Pod względem kulturowym był to jednak okres zastoju. Początkowo

mieszkańcy Babilonii cieszyli się wieloma przywilejami, na co mógł mieć wpływ szacunek, jakim Persowie darzyli wysoko rozwiniętą cywilizację Mezopotamii. Sam Cyrrus II tytułował się królem Babilonu. Status ten został jednak zniesiony w V w. p.n.e. po stłumieniu kilku powstań ludności miejscowej przeciwko władzy perskiej.

W IV w. p.n.e. państwo dynastii Achemenidów znacznie osłabło, a kres ich potędze położył Aleksander Macedoński po efektownych zwycięstwach nad niepokonaną dotąd armią perską pod Issos (333 r. p.n.e.) i Gaugamelą (330 r. p.n.e.), gdzie 40 tysięcy piechoty i 7 tysięcy jazdy wojsk macedońskich starło się z 40 tysięcy konnych i 16 tysięcy ciężkich piechurów wspartych słoniami i rydwanami króla perskiego Dariusza III. Po tym zwycięstwie Aleksander zajął Babilon i zdobył skarbiec perski w Suzie, a następnie splądrował i spalił stolicę Persji — Persepolis. Żądny dalszych podbojów, ruszył w 327 r. p.n.e. na Indie, gdzie odniósł swoje ostatnie zwycięstwo, pokonując wojska indyjskich książąt. Zmęczone niekończącą się wojną wojsko odmówiło dalszego marszu, zmuszając Aleksandra do powrotu. Do Babilonu niepokonana armia dotarła w 324 r. p.n.e., a rok później Aleksander Wielki, wtedy już alkoholik z nadwagą, trapiiony chorobami, zmarł. W kilka lat po jego śmierci imperium zostało podzielone w wyniku wojen diadochów — dowódców armii Aleksandra. Jeden z nich, Seleukos Nikator próbował utrzymać ogromne państwo, obejmujące Persję, Mezopotamię i Lewant, sięgające na wschodzie do rzeki Indus. Zbudował nową stolicę, którą nazwał Seleucją, założył wiele miast i portów. Terytorium dzisiejszego Iraku podzielone zostało na dwie prowincje — Mezopotamię i Babilonię. Państwo Seleucydów nie przetrwało jednak długo. Około 250 r. p.n.e. zostało pokonane przez nową dynastię perską — Partów.

Za panowania Partów, które trwało prawie pięć wieków, obszar Mezopotamii stanowił przyfrontową prowincję, gdzie często dochodziło do konfrontacji zbrojnych między Persami a Cesarstwem Rzymskim. Tereny te na krótko wpadały w ręce Rzymian, najpierw za czasów panowania cesarza Trajana (113-117 r. n.e.), potem Marka Aureliusza (163-166 r. n.e.), następnie Septymiusza Sewera (193-198 r. n.e.) i Karakalli (211-217 r. n.e.). Ostateczną klęskę Rzymianom zadała nowa potęga na Bliskim Wschodzie — perskie imperium Sasanidów, które w latach 224-635 było najsilniejszym państwem w całym regionie. Król sasanidzki Szachpur I w 260 r. rozgromił armię rzymską pod Edessą, biorąc do niewoli 70 tysięcy żołnierzy. Sasanidzi zbudowali nową stolicę w Ktezyfonie, nieopodal dawnej stolicy Seleucydów. Do nowych wojen między nimi i Rzymianami i doszło za panowania cesarzy Dioklecjana, Konstantyna i Juliana. Po klęsce tego ostatniego pod Samarrą (364 r.) i stracie 25 tysięcy żołnierzy, którzy dostali się do perskiej niewoli, Rzymianie definitywnie opuścili tereny Mezopotamii. Pod koniec V w. państwo sasanidzkie uległo osłabieniu, głównie na skutek walki o wpływy w regionie z Cesarstwem Bizantyjskim.

Oba państwa — Persja i Bizancjum, wycieńczone wojną, już wkrótce nie będą mogły się przeciwstawić nowej potędze, która zrodziła się na obszarze Półwyspu Arabskiego.

# Wydawnictwo Akademickie DIALOG

specjalizuje się w publikacji książek dotyczących języków,  
zwyczajów, wierzeń, kultur, religii, dziejów  
i współczesności świata Orientu.

Naszymi autorami są znani orientaliści polscy  
i zagraniczni, wybitni znawcy tematyki Wschodu.

Wydajemy także przekłady bogatej  
i niezwyklej literatury pięknej krajów Orientu.

Redakcja: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/219

tel.: (0 22) 620 32 11, (0 22) 654 01 49

e-mail: [redakcja@wydawnictwodialog.pl](mailto:redakcja@wydawnictwodialog.pl)

Biuro handlowe: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218

tel./faks: (0 22) 620 87 03

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright wersja elektroniczna

e-mail: [biurohandlowe@wydawnictwodialog.pl](mailto:biurohandlowe@wydawnictwodialog.pl)

<http://www.wydawnictwodialog.pl>